

Ülevaade romade olukorrast Eestis

TAUSTAINFO

Taustainfo: ülevaade romade olukorrast Eestis

Balti Uuringute Instituut

2013

SISUKORD

TAUSTAINFO: ÜLEVAADE ROMADE OLUKORRAST EESTIS.....	4
Romade elanikkonnarühma suurus, päritolu ja geograafiline paiknemine	4
Haridus ja tööhõive.....	6
Riigipoliitika ja romade kodanikuühiskond.....	9
VIITED.....	3

BALTI UURINGUTE INSTITUUT
Lai 30, Tartu 51005, Eesti
www.ibs.ee

Koostanud: Balti Uuringute Instituut

Autoriõigus: Balti Uuringute Instituut ja Kultuuriministeerium

Teemalehe rahastaja: Kultuuriministeerium

KULTUURIMINISTEERIUM

TAUSTAINFO: ÜLEVAADE ROMADE OLUKORRAST EESTIS

Romade elanikkonnarühma suurus, päritolu ja geograafiline paiknemine

2011. aasta rahvaloenduse andmetel elab Eestis 456 roma päritolu inimest.¹ Neist on meessoost 215 ning naissoost 241 inimest. 2011. aastal rääkis oma emakeelt (romani keelt) 362 roma ehk ligi 80% loetletud romadest. Käesoleval hetkel ei võimalda rahvaloenduse andmed saada detailsmaid andmeid romade vanuselise jaotuse, kodakondsuse ja teiste räägitavate keelte osas.

Ka eelmise, 2000. aastal läbiviidud rahvaloenduse andmetel rääkisid valdav enamus romasid enda rahvuskeelt emakeelena (426 inimest), neile järgnes vene keel (59 inimest) ja eesti keel (45 inimest).² 2000. aastal elas 433 inimest (80%) linnaaladel ja 109 inimest (20%) maapiirkondades. Pisut vähem kui pooled romad omasid 2000. aastal Eesti kodakondsust (263 inimest), kusjuures määramata kodakondsusega ja mõne teise riigi kodakondsusega romasid oli Eestis enam-vähem võrdselt (vastavalt 107 ja 95 inimest).

Tabel 1: Romade elanikkond Eestis emakeele ning kodakondsuse järgi, 2000.

Keel	Arv	Kodakondsus	Arv
Rahvuskeel	426	Eesti	263
Eesti keel	45	Venemaa Föderatsioon	68
Vene keel	59	Muu	95
Ukraina keel	1	Määratlemata	107
Läti keel	9	Teadmata	9
Teadmata	2	Kokku	542
Kokku	542		

Andmed: Rahvaloendus 2000

¹ 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmebaas, ligipääsetav aadressil: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/databasetree.asp> (17. jaanuar 2012). Eelmise, 2000. aasta loendusega võrreldes on romade arv vähenenud 86 inimese võrra.

² 2000. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmebaas, ligipääsetav aadressil: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/Rahvaloendus.asp>

Rahvastikuregistri andmetel aga on nende inimeste arv, kes elavad Eestis ning peavad ennast etniliselt roma rahvuse hulka kuuluvaks, mõnevõrra suurem – 593 inimest.³ Erinevus loenduse ja registri arvude vahel tuleneb andmete kogumise meetodika erinevusest. Siinkohal soovitame eelistada loenduse andmeid, kuna need ei sisalda nende inimeste arvu, kes on küll registris märgitud Eesti elanikena, kuid realselt Eestis ei ela.

Ka rahvastikuregistri andmed kinnitavad, et Eesti romade kogukonda saab iseloomustada linnastumisega – 71% romadest elab linnades või linnaäärsetes asulates. Arvuliselt suurim romade kogukond paikneb Valga linnas Läti piiri ääres (120 inimest), järgneb pealinn Tallinn (66 inimest), seejärel Venemaa piiri ääres asuv Narva (56 inimest) ning Tartu (56 inimest).

Tabel 2: Romade elanikkonna geograafiline hajutatus, 2013.

Asula	Kokku
Valga linn	120
Tallinn	66
Narva linn	56
Tartu linn	56
Pärnu linn	31
Kohila vald	30
Kohtla-Järve linn	22
Audru vald	21
Võru linn	16
Paide linn	15
Tapa vald	15
Tamsalu vald	15
Türi vald	13
Kallaste linn	12
Narva-Jõesuu linn	9
Tähtvere vald	8
Viljandi linn	8
Paldiski linn	7
Rapla vald	7
Koonga vald	6
Varstu vald	6
Rakvere linn	6
Muu (vähem kui 5 inimest)	48
Kokku	593

Andmed: Rahvastikuregister seisuga 01.01.2013

³ Rahvastikuregistri andmed seisuga 01.01.2013.

Rahvusvahelised organisatsioonid, kes lähtuvad oma romade elanikkonna arvukuse hindamisel ka kogukonna esindajate endi hinnangutest, on romade arvukust hinnanud kaks kuni kolm korda suuremaks võrreldes rahvaloenduste ja rahvastikuregistri andmetega. Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik on romade kogukonna suuruseks Eestis hinnanud 1000 inimest⁴ ning Euroopa Nõukogu ja Euroopa rassismi- ja sallimatuse vastu võitlemise komisjon (*Council of Europe's European Commission against Racism and Intolerance* (ECRI)) peab romade elanikkonna suuruseks vahemikku 1100–1500 inimest.⁵ Peamise põhjusena kõrgemate arvuliste hinnangute toomisel tuuakse asjaolu, et mitmed roma päritolu inimesed ei deklareeri end ametlikult romadeks kartes häbimärgistamist.

Eestis elavad romad ei rända ning on peamiselt paikse eluviisiga. Praegune Eesti romade elanikkond põhineb pärast II maailmasõda toimunud sisserände tulemusel teistelt Nõukogude Liidu aladelt, peamiselt Venemaalt ja Lätist. Enne Eesti okupeerimist Nõukogude Liidu poolt ja II maailmasõda oli romade elanikkonna suuruseks Eestis 766 inimest.⁶ II maailmasõjale eelnenult Eestis elanud romade järeltulijaid elab hetkel Eestis äärmiselt vähe kuna Natsi-Saksamaa rassipoliitika ning hilisemad Nõukogude Liidu assimileerimiskatsed viisid selle elanikegrupi hääbumiseni.⁷

Haridus ja tööhõive

Värskest läbiviidud 2011. aasta rahvaloenduse andmed ei anna veel käesoleval hetkel detailset infot romade haridustasemete kohta, mistõttu pärineb siin esitatud info peamiselt eelmisest rahvaloendusest ning Haridus- ja Teadusministeeriumi kogutavatest andmetest.

2000. aasta rahvaloenduse andmetel oli peaaegu pooltel 18-aastastel ja vanematel romadel (371 inimest) puudulik põhiharidus; ligikaudu ühel kolmandikul oli põhiharidus (läbitud üheksa kooliaastat) ja 15,6%-l oli keskharidus.⁸ Vaid 2,4% romadest oli omandatud kesk-eri haridus ja kõrgharidus oli vaid 1 inimesel. Seega on tegemist domineerivalt põhiharidusega elanikegrupiga, mis ühtlasi mõjutab ka nende tööhõive näitajaid (vaata allpool).

Statistika romade hariduse kohta on esitatud tabelis 3, kus on võrreldud romasid ja Eesti koguelanikkonda.

⁴ Euroopa Komisjon: Inimõiguste volinik (2003)

⁵ ECRI (2006).

⁶ Viies, M. (2011), p. 5.

⁷ Viies, M. (2011), p. 4.

⁸ Tali, M., *et al.* (2007), p. . 65.

Tabel 3: Romade haridustase võrrelduna koguelanikkonnaga, 2000.

Haridus	Arv	Protsent	Kogu elanikkond % (N= 1,229,047)
Kõrgharidusega	1	0,3	13
Kesk-eri haridusega	9	2,4	25
Keskharidusega	58	15,6	22
Põhiharidusega	121	32,6	19
Ilma põhihariduseta	172	46,4	19
Teadmata haridustase	10	2,7	2
Kokku	371	100	100

Andmed: Tali, M., et al (2007); koguelanikkond rahvaloenduse andmebaasis (2000)

Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetel õpib 2012/2013 õppeaastal 32 roma taustaga õpilast Eesti koolides (andmed kuni keskharidustasemeni, vaata ka tabel 4). Nendest viis õpilast õpivad erivajadustega õpilastele mõeldud koolis Valgas ja kaks täiskasvanute gümnaasiumis.⁹ Erivajadustega kooli suunatakse õpilased kohaliku maakonna võimu poolt kokku kutsutud nõukogu otsuse alusel, lisaks on vajalik ka vanemate nõusolek. Lõuna-Eesti roma naiste hulgas läbiviidud uuring aga viitas, et sageli tehakse otsus roma õpilased erivajadustega laste kooli saata selle põhjal, et lapsed ei oska eesti keelt.¹⁰ Sealjuures osutati asjaolule, et mõningatele roma vanematele on otsus laps erivajadustega laste kooli saata ka majanduslik ja mitte niivõrd hariduse kvaliteedist lähtuv otsus. Nimelt pakuvad seesugused internaatkoolid lapsele võimalust kohapeal ööbida jms.¹¹ Euroopa rassismi- ja sallimatuse vastu võitlemise komisjon (ECRI) tõi Eesti võimude praktika paigutada mittepuudega roma lapsed erivajadustega kooli välja kui murekoha.¹²

2012/2013 õppeaastal õpib roma emakeele taustaga õpilasi statsionaarses õppes 30 ning mittestatsionaarses õppes kaks õpilast (vaata ka tabel 5).

⁹ Haridus- ja teadusministeerium (2013).

¹⁰ Tali, M., et al. (2007), p. 28.

¹¹ Tali, M. et al. (2007), p. 29.

¹² ECRI (2010), p. 37.

Tabel 4: Romad Eesti koolides 2012/2013 õppeaastal

Koolid	Õppekeel	Statsionaarne õpe	Mittestatsionaarne õpe	Kokku
Ilmatsalu Põhikool	eesti keel	1		1
Kohila Gümnaasium	eesti keel	3		3
Kohtla-Järve Ahtme Gümnaasium	vene keel	1		1
Kurtna Kool	eesti keel	1		1
Paide Ühisgümnaasium	eesti keel	1		1
Paldiski Gümnaasium	eesti keel	1		1
Tartu Descartes'i Lütseum	eesti keel	6		6
Tartu Raatuse Gümnaasium	eesti keel	1		1
Valga Põhikool	eesti keel	1		1
Valga kaugõppegümnaasium	eesti keel		1	1
Valga Jaanikese Kool ¹³	eesti keel	1		5
	vene keel	4		
Valga Vene Gümnaasium	eesti (keelekümblus)	4		9
	vene keel	5		
Vana-Kalamaja Täiskasvanute gümnaasium	vene keel		1	1
Kokku		30	2	32

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium 2013

Valdav enamus roma päritolu lapsi õpib eesti õppekeelega koolides. Ka vene õppekeelega koolis Valga Vene Gümnaasiumis õpivad pooled roma noored keelekümblusklassides. Kokku õpib vene õppekeelega koolis 11 roma õpilast 32-st. Kahjuks ei ole võimalik välja tuua, kui palju roma päritoluga noori õpib Eesti kõrgkoolides, kuivõrd seesuguseid andmeid ei koguta.

¹³ Hariduslike erivajadustega laste kool

Tabel 5: Roma emakeelega õpilased klassi ja õppevormi lõikes 2012/2013. õppeaastal

Klass	Statsionaarne õpe	Mittestatsionaarne õpe	Kokku
1.	8		8
2.	3	1	4
3.	7		7
4.	1		1
5.	3		3
6.	3		3
7.	1		1
8.	2		2
9.	2	1	3
Kokku	30	2	32

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium 2013

Tööhõive ja töötuse osas on romade kohta andmeid üsna vähe. Statistikaameti kogutav tööturu statistika ei erista mitte-eestlaste gruppi rahvuse põhiselt. 2000. aasta rahvaloenduse andmetel olid 54% 18-aastaseid ja vanemaid romasid tööturul mitteaktiivsed, 30% olid töötud ning üksnes 15% olid aktiivselt tööturul hõivatud.¹⁴ Kõrget mitteaktiivsust ning töötust saab põhjendada nii nende puuduliku haridusega kui ka geograafilise paiknemisega piirkondades (peamiselt Lõuna-Eestis, Valgas ning Ida-Virumaal, Narvas), kus töötus iseenesest on kõrge. Siiski, põhjalike järelduste tegemiseks romade olukorrast tööturul on vajalikud edasised uuringud selgitamaks välja kõrge töötuse ja mitteaktiivsuse otsesed põhjused.

Riigipoliitika ja romade kodanikuühiskond

Kuivõrd romade arvukus on väike, siis ei ole spetsiifilisi antud kogukonnale suunatud poliitikaid Eestis ka välja töötatud. Samuti ei ole romad eraldi sihtrühmana välja toodud ka üheski suuremas poliitilises programmis nagu näiteks Riiklik lõimumiskava 2008–2013, Laste ja perede arengukava 2012–2020 või Eesti eluasemevaldkonna arengukava 2008–2013. Üheks põhjuseks tõenäoliselt on ka usaldusväärsete andmete puudumine romade arvukusest, olukorrast haridusest ja tööturul, mis saaksid olla allikaks poliitiliste otsuste tegemisel.

Kultuuriministeerium moodustas 2011. aastal mitteametliku romade töögrupi, mis koosneb mitmete ministeeriumite ametnikest ja sihtrühma esindajatest. Töögrupi eesmärgiks on arutada romade elanikegrupi probleeme ja pakkuda lahendusi, ning esimeseks ülesandeks oli

¹⁴ Viies, M. (2011), lk. 10.

anda ülevaade romade olukorrast Eestis Euroopa Nõukogu kohtumise jaoks mais 2011 Ungari eesistuja juhtimisel.

Hetkel tegutseb Eestis kaks romade ühendust – Põhja-Eesti Romade Ühing ning Euroopa Romade Foorum Eestis – mis tegelevad aktiivselt romade kaasamisega Eesti ühiskonda. Mõlemal ühendusel on aga sama juht. Lisaks tegutseb Tallinna Mustlaste Kultuurikeskus, (vaata tabelit 3 lisas). Kuigi 2000. aastate alguses registreeriti mitmeid romade organisatsioone, siis praeguseks ei ole enam neist enam aktiivsed ning mitmed on oma tegevuse lõpetanud.

Tabel 1: Romade elanikkond

Üldinformatsioon		Informatsiooni allikad	Informatsiooni allikate tüübid
Romade arvukuse üldhinnang	1) 456 inimest; 2) 593 inimest; 3) hinnanguliselt vahemikus 1,100-1,500 inimest; 4) hinnanguliselt vahemikus 1,000 inimest.	1) http://www.stat.ee/rel2011 2) Päring rahvastiguregistri andmebaasi 01.01.2013; 3) Kolmas raport Eesti kohta. <i>Euroopa rassismi- ja sallimatuse vastu võitlemise komisjon</i> (2006); 4) Mr. Alvaro Gil-Robles' raport, Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik, visiit Eestisse, 2003.	1) 2011. aasta rahva ja eluruumide loendus; 2) Rahvastikuregistri andmed seisuga 01.01.2013; 3) Riikide aruanne. <i>Euroopa rassismi- ja sallimatuse vastu võitlemise komisjon</i> 2006; 4) Mr. Alvaro Gil-Robles' raport, Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik, visiit Eestisse, 2003.
Elustiil	Paikne	Viies, M. (2011).	Raport
Geograafiline hajutatus	Linnastunud 71% Maapiirkondades elavad 29% Väikesed kogukonnad asuvad linnades ja asulates üle kogu eesti, erandina välja arvatud kaks maakonda 15-st, suurima romade arvuga linn on sealjuures Valga (120 inimest).	Päring rahvastiguregistri andmebaasi 01.01.2013.	Rahvastikuregistri andmed seisuga 01.01.2013.
Päritolu (etniline ja rahvuslik)	Immigrandid II maailmasõja järgselt, peamiselt Lätist ja Venemaalt	Viies, M. (2011).	Ekspert hinnanguline uurimus sotsiaalsest kaasatusest Euroopa Komisjoni töö, sotsiaalküsimuste ja kaasatuse osakonnale.

Tabel 2: Uuringud ja raportid romadest

Uuringu/raporti nimi		Raporti tüüp		Sisufookus						Valim	Asukoht	Olulisemad aspektid	Metodoloogia	Allikas
				Haridus	Majapidamine	Tööhoive	Tervishoid	Vaesus	Migratsioon					
Informatsioon vastavalt veergudele		Riiklik või mitte-riiklik; sotsiaalne või poliitiline								Uuringus osalenute arv, fookusgruppide iseloomustus	Alad, regioonid, asulad kus uurimus läbi viidi	Olulisema lühikirjeldus	Kvantitatiivne ja/või kvalitatiivne, spetsiifilised meetodid	Allikale viitamine
Romade sotsiaalse kaasatuse edendamine. Riigipoliitika uuring.		Mitte-riiklik raport		x	x	x	x	x	x	Puudub	Puudub	Informatsiooni ja poliitika ülevaate raport. Sisaldab informatsiooni romade elanikkonna ja üldiseloomustuse kohta. Lisaks antakse ülevaade Eesti maakondade poliitikate kohta (haridus, majapidamine, tervishoid, tööturg, kultuur jne). Raporti lõpus on toodud soovitusel.	dokumentide analüüs	Viies, M. (2011). <i>Estonia. Promoting the Social Inclusion of Roma. A Study of National Policies.</i> Tallinn University of Technology. http://www.peer-review-social-inclusion.eu/network-of-independent-experts/2011/promoting-the-social-inclusion-of-roma
ECRI Raport kohta	Eesti	Mitte-riiklik raport	x		x			x		Puudub	Puudub	ECRI neljas monitooringutsükkel, milles	visiit, dokumentide analüüs	ECRI raport Eesti kohta (neljas monitooringutsükkel)

TAUSTAINFO: ÜLEVAADE ROMADE OLUKORRAST EESTIS

											kajastatakse huvigrupina ka romasid. Raport toob murekohtadena välja asjaolud, et Eesti ametnikud paigutavad roma lapsi erivajadustega laste koolidesse ning lähemalt vaadeldakse romade kehva hõivatust tööturul ning üldist häbimärgistamist.		-kel) (2010). http://www.coe.int/t/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Estonia/Estonia_CBC_en.asp
ENAR Shadow Report 2009-2010	Mitte-riiklik raport		x	x					Puudub	Puudub	Sisaldab pisut informatsiooni romade stereotüpiseerimise ja töötuse kohta	dokumentide analüüs	Kovalenko, J. (2010). <i>ENAR Shadow Report 2009/2010. Racism and Discrimination in Estonia.</i>
ENAR Shadow Report 2008	Mitte-riiklik raport	x	x	x	x	x	x	x	Puudub	Puudub	Võtab kokku peamise rassismi ja diskrimineerimist puudutava informatsiooni, sealjuures on vaadeldud ka romasid 2007. aasta seisuga. Uurimus põhineb dokumendianalüüsi	dokumentide analüüs	Kovalenko, J. (2008). <i>ENAR Shadow Report 2008. Racism in Estonia.</i> LICHR

TAUSTAINFO: ÜLEVAADE ROMADE OLUKORRAST EESTIS

											meetodil kasutades kättesaadavaid materjale, lisaks ka personaalintervjuud roma aktivistiga.		
Naised Eesti mustlaskogukondades. Uurimuse aruanne	Mitte-riiklik uuring	x	x	x	x	x	x	x	15 roma naist, lisaks üks fookusgrupp	Harjumaa, Raplamaa, Pärnumaa, Tartumaa, Ida-Virumaa, Valga	Uuring annab ülevaate romade kogukonnast ning selle iseloomust. Uurimuse fookuses on roma naiste probleemid Eestis. Käsitletakse teemasid nagu peresuhted, naised ja romade kogukond – traditsioonid ja religioon, romade kogukond Eesti ühiskonnas (diskrimineerimine, teadlikkus, osalemine tööturul, tervishoid, kodanikuaktiivsus jms). Lisaks tehakse soovitusi edaspidiste uuringusuundade kohta antud vallas.	personaalintervjuud (15), üks fookusgrupi intervjuu	Tali, M., Kollom, K., Velberg, M-L. (2007). <i>Naised Eesti mustlaskogukondades. Uurimuse aruanne.</i> Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumentid/V2ljaanded/Publikatsioonid/2007/Naised_Eesti_mustlaskogukondades_uuringuraport.pdf
ENAR Shadow Report	Mitte-riiklik	x	x	x	x	x	x	x	Puudub	Puudub	Kokkuvõttev	dokumentide	Kovalenko, J.

TAUSTAINFO: ÜLEVAADE ROMADE OLUKORRAST EESTIS

2007										informatsioon rassismi ning diskriminatsiooni vallas, sealhulgas vaadeldakse ka romasid 2007. aasta seisuga. Uuring põhineb peamiselt dokumendianalüüsi l kättesaadavate materjalide põhjal (suurem osa informatsioonist romade kohta pärib M. Talilt. <i>et al.</i> (2007)).	analüüs	(2007). <i>ENAR Shadow Report 2007. Racism in Estonia</i> . LICHR	
ECRI Kolmas raport Eesti kohta	Mitte-riiklik	x		x					Puudub	Puudub	ECRI kolmanda monitooringutsükli raport mis paigutab romad haavatavasse gruppi. Raport toob esile romade kõrge töötuse taseme, ebapiisava osaluse haridussüsteemis ning üldise diskrimineerimise. Raportist selgub, et romade tagakiusamist II maailmasõja ajal ei ole avalikkuses piisavalt kajastatud,	visiidid, dokumentide analüüs	ECRI kolmas raport Eesti kohta (2006). http://www.coe.int/t/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Estonia/Estonia_CBC_en.asp

									<p>pole tekkinud diskussiooni. Lisaks on kirjas soovitusel Eesti võimudele romade olukorra edendamiseks.</p>
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel 3: Romade kodanikeühendused

Organisatsiooni tüüp	Organisatsiooni nimi	E-mail / koduleht	Romade kaasatus	Kompetentsid
MTÜ	Põhja-Eesti Romade Ühing Esimees: Roman Lutt, Aadress: Majaka 11-29, 11411 Tallinn Tel. (+372) 6 380 652 GSM (+372) 55 626 601	E-mail: romalex@hot.ee	Ühingul on 40 liiget, kõik rahvuselt romad. Tegevused toimuvad projektipõhiselt. Rahalisi toetusi saadakse igal aastal Kultuuriministeeriumilt projektipõhiselt.	Asutatud aastal 2000. Peamiselt keskendutakse roma laste sotsiaalse kaasatuse probleemidele ning haridusele. Ühing on rajamas Romade Perekeskust jagamaks romade kogukonnale informatsiooni ja vajadusel konsulteerimisteenust. Ühing keskendub ka tööturul osalemise probleemidele ning romade diskrimineerimisele. Ühingu esimees on üks Eesti tuntumaid romade kogukonna eestträäkijaid.
MTÜ	Tallinna Mustlaste Kultuurikeskus Kontakt: Ruslan Furman Viru 3-5, 10140 Tallinn GSM: +37256509992	E-mail: ruslan@todes.ee	Keskus ei kaasa ega keskendu aktiivselt romade kogukonnale vaid pigem edendab romade kultuuri läbi tantsu.	Keskus aitab luua kontakte nii eesti kui ka vene romade kogukondade vahel, hoiab alal romade identiteeti, korraldab kultuurilisi üritusi Eesti avalikkusele ning edendab seeläbi romade kultuuri.
MTÜ	Euroopa Romade Foorum Eestis Esimees: Roman Lutt Aadress: Majaka 11-29, 11411, Tallinn	E-mail: romalex@hot.ee	Euroopa Romade Foorum Eestis on mittetulunduslik katusorganisatsioon, mis koondab Eestis elavaid romasid, nende järglasi, samuti teistest rahvustest füüsilisi ja juriidilisi isikuid, kes võitlevad romade sotsiaalse tõrjutusega elukvaliteedi parandamise nimel.	MTÜ on loodud 2012. aasta suvel. Püstitatud eesmärkide saavutamiseks romade kultuuri, hariduse, tööhõive, tervishoiu ja õigusliku asendi valdkonnas initsieerib koostööd riiklike institutsioonidega, korraldab koolitusi ja uuringud, Sealjuures teeb koostööd rahvusvaheliste uurimisasutuste ja teise institutsioonidega. Romade sotsiaalse tõrjutusega seotud probleemide plaanipäraseks ja komplektseks lahendamiseks asutatakse multifunktsionaalseid tugikeskusi.

VIITED

- ECRI (2010). Raport Eesti kohta (neljas monitooringutsükkel),
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Estonia/Estonia_CBC_en.asp
- ECRI (2006). Kolmas raport Eesti kohta, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Estonia/Estonia_CBC_en.asp
- Haridus- ja Teadusministeerium (2013), päring e-maili kaudu, 22. jaanuar 2013.
- Euroopa Nõukogu: Inimõiguste volinik (2003). *Raport Mr. Alvaro Gil-Robles'lt, inimõiguste volnikult visiidilt Eestisse 27-30 oktoobril 2003*, 12 February 2004, kättesaadav:
<http://www.unhcr.org/refworld/docid/41596c2d4.html> (külastatud 30. aprill 2012).
- Rahva ja eluruumide loendus 2000, andmebaas, kättesaadav: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/Rahvaloendus.asp> (külastatud 24. aprill 2012).
- Rahva ja eluruumide loendus 2011, andmebaas, kättesaadav: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/Rahvaloendus.asp> (külastatud 10. jaanuar 2013).
- Rahvastikuregister, andmed seisuga 01. jaanuar 2013.
- Tali, M. *et al.* (2007). *Naised Eesti mustlaskogukondades. Uurimuse aruanne*. Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut, kättesaadav:
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Publikatsioonid/2007/Naised_Eesti_mustlaskogukondades_uuringuraport.pdf
- Viies, M. (2011). *Promoting the Social Inclusion of Roma. A Study of National Policies*. Tallinna Tehnikaülikool, kättesaadav: <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/network-of-independent-experts/2011/promoting-the-social-inclusion-of-roma> (külastatud 24. aprill 2012).